

Batologische notities 4 — Nieuwe gegevens over *Rubus* L.

A. van de Beek (Hoofdstraat 32, 2235 CH Valkenburg)

Batological notes 4 — New information in *Rubus* L.

Rubus dejonghii is described as a new species. Information is given on distribution and differences with the related species *R. weihei* Koehler ex Wimmer & Grab. and *R. chaerophyllus* Sagorski & Schultze.

Een van de eerste bramen die ik verzamelde toen ik in 1966 met *Rubus* begon, was de lage struik die aan de rand van de tuin bij mijn ouderlijk huis in Lunteren groeide en die altijd vroeger bloeide dan de andere, met een overvloed aan helder witte bloemen. Met de bewerking van *Rubus* door Reichgelt¹ kon ik er niet achter komen welke soort het was. Van een vriend kreeg ik toen het vierde (kritische) deel van de flora van Rothmaler² te leen, waarmee ik bij *Rubus silesiacus* Weihe terecht kwam. Dat zou een nieuwe vondst voor Nederland zijn en daarom ging de braam naar Leiden. Daar bleek de plant al lang bekend voor Nederland; ze was zowel door Beijerinck³ als door Reichgelt¹ als *R. chaerophyllus* Sagorski & Schultze gedetermineerd. Toen ik na de eerste wankele schreden op het pad der bramen zover was dat ik zelf de Leidse collectie en de bijbel van de batologen, de monografie van Sudre⁴ over de Europese bramen kon gebruiken, kon ik hun alleen maar gelijk geven.

In de volgende jaren nam echter het materiaal toe, dat veel op genoemde braam leek, maar niet aan de beschrijving van *R. chaerophyllus* in Sudre⁴ beantwoordde: soms waren de kelkslippen teruggeslagen, soms waren de bladeren drietallig, soms was de bladloot beklieerd. De kenmerken waren niet zelden aan een en dezelfde plant verschillend. In die tijd waren we onder leiding van De Jongh bezig met het determineren van al het materiaal van *Rubus* in de collectie Nederland van het Rijksherbarium en in onze eigen herbaria. De Jongh was emeritus hoogleraar in de medicijnen en een enthousiast en stimulerend florist. Hij was toentertijd voorzitter van de Commissie voor het floristisch onderzoek van Nederland van de Koninklijke Nederlandse Botanische Vereniging en stopte een groot deel van zijn tijd in de bestudering van de bramen. Onze determinaties verrichtten we consequent volgens de sleutels van Sudre⁴, met als gevolg dat het materiaal dat op *R. chaerophyllus* leek, wegens de genoemde afwijkingen onder andere namen terecht kwam. Dit plaatste met name De Jongh voor een lastig dilemma: of hij moest zelf kritisch de Nederlandse bramen gaan bewerken of hij moest bramen die veel op elkaar leken onderbrengen onder verschillende soorten en zelfs in verschillende secties. Nu waren er, denk ik, twee redenen voor De Jongh om het eerste niet te doen. In de eerste plaats had hij diep ontzag voor de natuur en vooral voor het nieuwe wat hij daarin ontmoette. Als hij voor het eerst van zijn leven een nieuwe soort zag, nam hij eerbiedig zijn hoed af. Maar wat moet je dan beginnen met een plant die méér dan een hoedplant is: niet alleen nieuw voor jezelf maar absoluut nieuw, een soort waarbij je zelf aan de wieg hebt gestaan? Zo'n wonder was De Jongh te groot. Maar er was een andere reden: De Jongh wist als uitnemend wetenschapper hoe moeilijk wetenschap is en hoe snel je je als leek of amateur door de schijn laat bedriegen. Daarom achtte hij zich als medicus niet bevoegd zich op wetenschappelijk kritisch niveau in de plantensystematiek te begeven, zeker niet op het terrein van zo'n moeilijk geslacht als *Rubus*. Daarom hield hij zich aan het niveau van de amateur. Hij deed dat consequent: juist omdat hij wetenschappelijk correct wilde handelen stond hij zich geen methodische inconsistenties toe. Een eventuele kritische bewerking moesten wij volgens hem maar doen als hij er

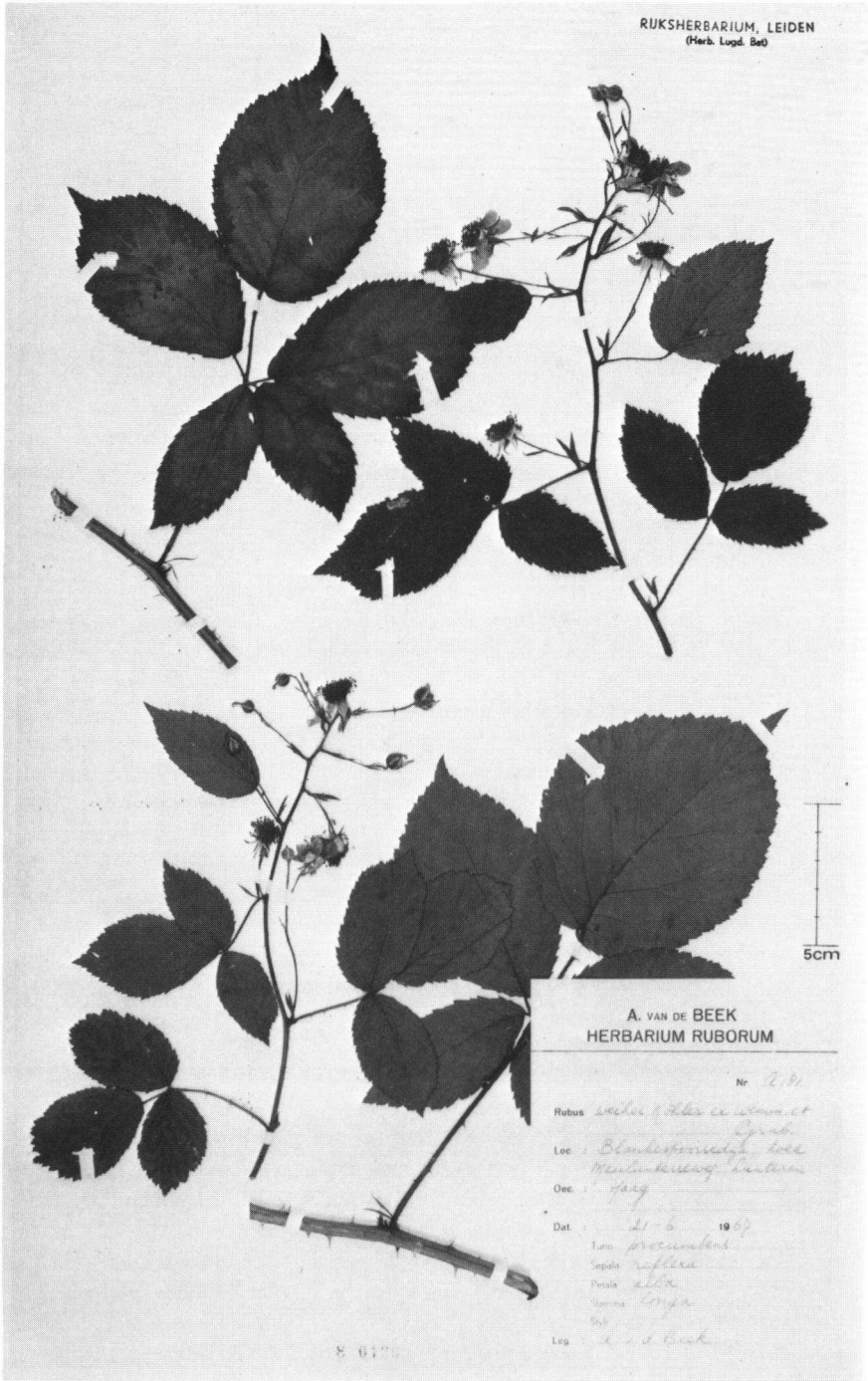

Fig. 1. *Rubus dejonghii* Beek.

niet meer was. Dientengevolge is het 'Overzicht der Nederlandse bramen'⁵ de neerslag van consequente determinatie van Nederlands materiaal volgens de sleutels van Sudre.⁴ Nooit kon op grond van een totaalbeeld onmiddellijk gezegd worden welke soort we onder handen hadden. Steeds weer werd de moeizame weg langs de sleutels van Sudre⁴ afgelegd. Het is vooral De Jongh die het meeste van dit monnikenwerk heeft verricht en het nog grotere monnikenwerk van het vertalen van de beschrijvingen van Sudre⁴ in het Nederlands heeft hij helemaal alleen gedaan. Alle soorten werden trouw volgens Sudre⁴ weergegeven.

Zo kon het gebeuren dat exemplaren die tot hetzelfde taxon behoorden – als de braam in onze tuin – maar niet pasten in de beschrijving van Sudre van *R. chaerophyllus*, onder andere namen terecht kwamen: *R. cordifolius* Weihe, *R. quadraticus* P.J. Müller, *R. cimbricus* Focke, *R. fimbriatus* Sudre, *R. amygdalanthus* Focke, *R. nemorensis* Müller & Lefèvre, *R. eriostachys* Müller & Lefèvre, *R. hebecaulis* Sudre en uiteraard ... *R. silesiacus* Weihe. Alles samen een heel leger namen voor een verzameling planten die tot één en hetzelfde taxon behoren en alleen niet in het systeem van Sudre⁴ passen. Dientengevolge is het 'Overzicht'⁵ volstrekt onbruikbaar voor het determineren van bramen en geeft het onjuiste gegevens voor de verspreiding van de genoemde soorten. Want niet alleen het materiaal van *R. chaerophyllus* werd zo bewerkt, maar dat van alle soorten. In wezen bestaat het probleem daarin dat we als amateurs zijn blijven werken met een monografie die weliswaar pretendeerde een werk over alle Europese bramen te zijn, maar dat niet was. Sudre⁴ geeft geen kritische bewerking van het Nederlandse materiaal.

Toen ik voor mijn dissertatie⁶ het materiaal uit het Gelderse district kritisch ging bewerken, kon ik uiteraard niet op deze voet verder gaan. Al het materiaal dat tot ditzelfde taxon behoorde werd met al zijn variabiliteit onder *R. chaerophyllus* gebracht. Een probleem daarbij was dat het oorspronkelijke materiaal van die soort aan de uiterste rand van de variatiebreedte van het Nederlandse materiaal stond en er eigenlijk zelfs een hiaat was. Ik was dan ook uitermate verheugd toen ik op de zolder van het Landesmuseum in Münster tussen pakketjes samengebonden kranten uit het begin van de vorige eeuw in het herbarium van Weihe planten ontdekte die het andere uiteinde van de variatiekromme vormden, onder de naam *R. weihei* Koehler ex Wimmer & Grab. en wel uit hetzelfde gebied waarvan *R. chaerophyllus* van ouds bekend was: Silesië. De conclusie lag voor de hand: ook daar was er dezelfde variatie als in Nederland. Alles behoorde tot hetzelfde taxon en een aangename bijkomstigheid was dat *R. weihei* een oudere naam was dan *R. chaerophyllus* omdat het Nederlandse materiaal meer op de typische *R. weihei* leek dan op de typische *R. chaerophyllus*. Dus werd de soort in mijn dissertatie⁶ als *R. weihei* vermeld.

Ondertussen kreeg ik protesten uit het buitenland, met name van Prof. Dr. H.E. Weber (Bramsche): men kon zich in de identificatie moeilijk vinden. Ten dele kwam dat doordat men de variatiebreedte van het Nederlandse materiaal niet kende. Maar uiteindelijk bleek bij een nauwkeurige vergelijking van alle kenmerken dat Weber gelijk had en het wel degelijk om verschillende taxa gaat, waarbij het Nederlandse materiaal noch *R. chaerophyllus* noch *R. weihei* is. Daarom ga ik nu over tot de beschrijving van het Nederlandse materiaal als een nieuwe soort en het lijkt me juist om deze te vernoemen naar De Jongh, als teken van dank omdat hij mij bij de eerste stappen in de bramenkunde begeleid heeft, als teken van eerbied voor de strikte methodische consequentie, als teken van bewondering voor het moeizame monnikenwerk. Vandaar ook deze lange inleiding: om twee noodzakelijke dingen te doen: èn meedelen dat het 'Overzicht der Nederlandse bramen'⁵ niet bruikbaar is èn dat op zo'n manier te doen dat recht wordt gedaan aan De Jongh en zijn moeizame arbeid. Ik hoop dat deze intentie is overgekomen.

Rubus dejonghii Beek, *nov. spec.* – Fig. 1.

Holotypus: Herb. A. van de Beek nr. A 968, verzameld te Stoutenburg bij Amersfoort op 19.VII.1978, in L (BatEC 8, sub nomine *R. weihei*). Isotypi in de herbaria van de leden van de Batological Exchange Club (BatEC) en in BR.

Synoniemen: *R. weihei* sensu Van de Beek⁶ non Koehler ex Wimmer et Grab.⁷ nec Weihe ex Lejeune⁸; *R. chaerophyllus* sensu Beijerinck³ et aliorum auctorum neerlandicorum.

Fig. 2. De verspreiding van *Rubus dejonghii* Beek in Nederland.

Rubus dejonghii differt a *R. weihei* Koehler ex Wimmer et Grab. absentia characteribus sectionis *Trivialium* et praeterea praesertim foliis terminalibus non ovatis sed in ellipticum vel obovatum vergentibus dentibus latoribus obtusioribus. Ab affino *R. chaerophyllo* Sagorski et Schultze (Lectotype: herb. Baenitz, leg. W. Schultze, 20/7/1894, Flora lusatica, Raine, Wegränder in der Nähe von Berthelsdorf bei Herrnhut, in L) differt turione et foliis obscurioribus inflorescentia racemoso composita neque paniculato corymbosa floribus maioribus (petala *R. chaerophylli* fere 9×5 mm, *R. dejonghii* 13×8 mm). *R. glandithyrus* Braun et *R. neerlandicus* Beek differunt floribus laete roseis antheris pilosis.

Voor een uitvoerige beschrijving van *R. dejonghii* verwijs ik naar die van *R. weihei* in mijn dissertatie.

Areaal: In Nederland met name in het midden des lands algemeen (fig. 2); verder volgens Vannerom⁹ in het noorden van België (als *R. leucandriifolius*, nomen nudum) en een vindplaats in Luxemburg (Herb. A. van de Beek nr. B 63, in L).

1. Th.J. Reichgelt, 1962. *Rubus* L. In: Heukels/Van Oostroom, *Flora van Nederland*, 15de druk. Groningen.
2. W. Rothmaler, 1966. *Exkursionsflora. Kritischer Ergänzungsband Gefäßpflanzen*. Berlin.
3. W. Beijerinck, 1956. *Rubi Neerlandici*. Amsterdam.
4. H. Sudre, 1908–1913. *Rubi Europae*. Paris.
5. S.E. de Jongh, 1971. *Overzicht der Nederlandse bramen* 1.
A. van de Beek, S.E. de Jongh, F.M. Muller, 1972. *Idem* 2A, 1973. *Idem* 2B, 1973. Rijksherbarium, Leiden.
6. A. van de Beek, 1974. *Die Brombeeren des geldrischen Distriktes innerhalb der Flora der Niederlande*. Tilburg.
7. F. Wimmer & H. Grabowski, 1829. *Flora Silesiae* 2. Vratislaviae.
8. A.L.S. Lejeune, 1831. *Rubus* L. In: A.L.S. Lejeune & R. Courtois. *Compendium Florae Belgiae* 2. Liège.
9. H. Vannerom, 1986. *Globale resultaten van een Rubus (sectie Rubus)-kartering in de provincie Antwerpen (België)*. *Dumortiera* 34/35: 77–82.